

Forord

Inden for litteraturteoriens domæne har pendulet det med at svinge frem og tilbage imellem nærlæsning og bredere kontekstualisering. Herhjemme var nykritikken i 1960'erne og dekonstruktionen i 80'erne og 90'erne klare eksponenter for nærlæsning som metodisk strategi og ideal, mens man i 70'erne dyrkede den samfundsmæssige, sociologiske og psykologiske kontekstualisering. Hvis pendulet for indeværende svinger tilbage mod en kontekstualiserende position er det navnlig i skikkelse af den postkoloniale tilgang til litteraturen. Denne teoridannelse kan man sige interesserer sig for forholdet i litteraturen imellem den gamle og den nye verden.

Gamle kolonimagter som England, Frankrig, Spanien og Portugal satte kraftige og blivende sproglige aftryk på mange af deres kolonier i den nye verden, hvor den tidligere kolonimagts sprog stadig er det officielle ditto. Samtidig er mange mennesker fra de tidligere kolonier, specielt i anden halvdel af det tyvende århundrede, emigreret til de gamle kolonimagter, hvor de har dannet minoritetssamfund, som eksempelvis det vestindiske samfund i Storbritannien. Og både i de tidligere koloniserede lande og i de omtalte minoritetssamfund skrives der litteratur. På engelsk, portugisisk og andre af de gamle kolonimagters sprog skrives der således litterære værker, der ikke uden mellemregninger føjer sig ind i de(n) allerede eksisterende nationallitteratur(er) på disse sprog. En sådan ny litteratur kan nemlig markere en bestræbelse på at finde en egen identitet på et sprog, der, fordi det er den tidligere kolonimagts, for den skrivende er forbundet med fremmedgørelse og stigmatisering. En sådan litteratur kan søge at udgøre et mod-sprog i sproget, der vil skabe rum og give udtryk for eget særpræg, enten dette knytter sig i større eller mindre grad til en bestemt etnicitet. For eksempel ved at lade den tidligere kolonimagts sprog og litterære udtryk på forskellig vis blive mærket eller præget af de førhen koloniseredes oprindelige sprog og kulturelle traditioner. Litteraturen bliver i sådanne tilfælde et vigtigt element af, hvad der går under betegnelsen »identitetspolitik«.

Fra postkoloniale hold interesserer man sig kort sagt for forholdet imellem det centrum, der udgøres af gamle kolonimagter, og den periferi, som tidligere kolonier udgør. Men altså ikke i statisk-geografisk forstand: periferien kan så at sige anbringe sig i centrum, for eksempel og som nævnt i kraft af emigration. Endvidere destabiliserer den voldsomme proces, vi benævner globalisering, også det skarpt optrukne skel mellem center og periferi. Det nationale er under pres, udefra fra stigende internationalisering,

indefra fra tendenser til regionalisering, og begge dele som resultat af globaliseringsprocesser. Mens en række danske forfattere aktuelt kanoniseres i læreplaner for folkeskole og gymnasium, er selve idéen om en nationalfilologi, som en sådan kanonisering må fundere sig i, måske mere anfægtet end på noget tidligere tidspunkt.

Et mere internationalistisk syn på litteraturen er imidlertid ikke nogen ganske ny opfindelse. De tidlige tyske romantikere var internationalister om en hals, og i det intellektuelle miljø, der opstod omkring dem, barslede man med idéen om verdenslitteratur, *Weltliteratur*, en idé som vedblivende har gjort sig gældende og som måske aldrig har været mere aktuel end nu. Men denne idé kan accentueres på forskellig vis. Man kan, som Per Højholt, anskue den samlede litteratur som én stor, broderlig sammensværgelse, som den individuelle, medsammenborer forfatter kan skrive sig ind i ved at skrive videre på den. Eller man kan, som postkolonialismen, interessere sig mere for det brydningsfyldte og konfliktuelle: for udvekslinger og forskydninger mellem centrum og periferi, mellem gammelt og nyt, og de dermed forbundne samtaler og konfrontationer mellem sprog og diverse former for mod-sprog.

Nærværende nummer af *K&K*, med titlen »Fra den gamle og den nye verden«, er dog ikke i snæver forstand et temanummer om postkolonialisme; dets titel skal forstås bredere end som så og det rummer eksempler på såvel nærlæsning som kontekstualisering. Nærmere bestemt består nummeret af tre forskellige temasektioner. En om Edgar Allan Poe, en mere regelret postkolonial om fransk- og portugisisksprogede litteraturer, samt endelig en mere løseligt knyttet, der omhandler klassiske forfattere fra den gamle verden, eller, formuleret i den postkoloniale sprogkode, DWEMs (Dead White European Males).

Hvis nogen forfatter befinder sig i et skæringspunkt mellem den gamle og den ny verden, må det være Edgar Allan Poe. Han skriver samtidig med og på sin vis som en del af, hvad der går under navnet »The American Renaissance«, den periode omkring midten af 1800-tallet, hvor den forholdsvis unge amerikanske litteratur fandt sin egen stemme, eller måske rettere sine egne stemmer, og skrev sig fri af epigoneriet i forhold til engelsk litteratur. Og som forfatter og redaktør demonstrerer Poe en sans for sensationisme og populærkultur (som bekendt er Poe mere eller mindre opfinder af genrer som krimi og science fiction), man kunne fristes til at forbinde med hans amerikanske herkomst. Men omvendt viser Poe sig, i modsætning til den amerikanske renæssances øvrige markante forfattere, at være bemærkelsesværdigt uassimilerbar for en senere amerikansk litterær kritik. »Poe-bashing« har været en yndet sport, og det er ikke langt fra, han er blevet anklaget for decideret uamerikansk virksomhed. Poe var, hvis man graver et

spadestik dybere end sensationismen, da også meget europæisk i sin orientering, selv om det næppe er hovedårsagen til den amerikanske kritiks næsten abjektale reaktion. Han var således dybt indlæst i den tyske og engelske litterære romantik og den dermed forbundne tænkning, ikke mindst refleksionsfilosofien i den tyske romantik. Og det er i høj grad med baggrund heri han skriver sine umiddelbart sensationslystne historier om splitelse, galskab og opløsning. Siden eksporteres hans videreskrivning på romantisk litterært og filosofisk arvegods tilbage til Europa, men nu, via Baudelaires utrættelige indsats som oversætter og lobbyist, til en anden af det gamle Europas litteraturer, nemlig den franske. Og herfra forgrener hans forfatterskabs indflydelse sig videre ud i den europæiske modernisme (men også uden for Europa finder man en oplagt arving som Borges). Ikke mange forfattere er i samme eminente grad en verdenslitterær figur.

Temasektionen om Poe tæller to artikler, der begge omhandler hans særegne form for »identitetspolitik«. I artiklen »The Tell-Tale Heart« skriver Henrik Skov Nielsen om, hvorledes Poe, blandt andet i fortællingen af samme navn, opløser den ellers så fundamentale distinktion mellem selve fremstillingen og det fremstillede indhold, således at den bevidsthed, der i fortællingen siger »jeg« om sig selv, efterhånden destrueres af, hvad den beretter om, og viger pladsen for en anonym, impersonal stemme. I Jacob Bøggilds artikel, »A wounded name«, handler det om, hvor gennemgående dobbeltgænger motivet er i Poes noveller, samt, med fortællingen »William Wilson« som det privilegerede eksempel, om hvor fundamentalt det sætter spørgsmålstejn ved (selv-)identiteten. Begge artikler kommenterer endvidere, hvad Poes lægger i sit begreb om »perversitet«.

Den postkoloniale sektion omfatter ligeledes to artikler. I »Ekko over Atlanten: frankofone litteraturer som udfordring til litteraturhistorien« diskuterer Lisbeth Verstraete Hansen de metodiske implikationer det rejser, når man i forhold til fransk litteratur ikke længere fokuserer snævert på nationallitteraturen, men medinddrager de forskellige litteraturer, der rundt om i verden skrives på det franske sprog, de såkaldte litterære frankofonier. Og Ingemai Larsen skriver i »Grænserne sløres. Om litteraturens sprog og identitetsskabende rolle i det lusofone Afrika«, om hvorledes portugisisksprogede litteraturer i Afrika forsøger at gestalte en selvstændig identitet og en mod-stemme på de betingelser, det sætter at skrive på en tidligere kolonimagts sprog.

Klassikersektionen består af tre artikler. Lars Feldvoss leverer i »Mellem guden og dyret«, som hans undertitel formulerer det, »En myteteoretisk læsning af Heinrich von Kleists *Penthesilea* i sammenligning med Euripides' *Bakkanterne* og J.W. Goethes *Iphigenie auf Tauris*«. I realiteten handler også denne artikel om træfninger mellem gammelt og nyt, nærmere bestemt

mellem antikt mytestof og kristologisk dogmatik i et af Kleists dramatiske værker. I den forbindelse fungerer Goethes humanistiske digtning fortrinsvis som kontraststof. Derpå følger Benjamin Boysens »Dostojevskij og melankolien«, hvis afsæt er psykoanalytisk melankoli-teori. Undervejs tangerer Boysen spørgsmålet om, hvorledes Dostojevskij, som repræsentant for det ortodokse Rusland, forholder sig til den gryende europæiske modernitet, der ikke har sans for lidelsens betydning. Endelig omhandler Ole Wugge Christiansens artikel »Et overmenneskeligt undermenneske« forståelsen af mennesket i Bertolt Brechts første teaterstykke *Baal*. Ifølge artiklen forstår stykket mennesket som værende udspændt i et felt mellem frihed og materialisme, hvor det både kan forstås som subjekt og objekt – men uden at det lægger sig fast på nogen af opfattelserne.

Afslutningsvis bringes som vanligt et antal anmeldelser.

Red.